

ПРОБЛЕМИ ОСКАРЖЕННЯ ЗАТРИМАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

ТИЩЕНКО Ольга Ігорівна,
*к.ю.н, доцент кафедри кримінального
процесу Національного юридичного
університету ім. Я. Мудрого*

Право затриманого у будь-який час *оскаржити* в суді своє затримання гарантується ст. 29 Конституції України, яка втілює міжнародно-правовий стандарт, що міститься у п. 4 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – КЗПЛ): «кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд *без зволікання* встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним». Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) передбачає, що кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути *в найкоротший строк* доставлений до слідчого судді для вирішення питання *про законність та обґрунтованість* його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання (ч. 2 ст. 12 КПК України). Водночас законом не встановлено порядку оскарження затримання під час досудового розслідування, що призводить до неоднакової судової практики. Аналіз чинного законодавства в контексті практики правозастосування надає можливість стверджувати, що оскарження затримання фактично реалізується стороною захисту під час досудового розслідування у порядку ст. 206 КПК України.

За змістом ч. 1 ст. 303 КПК України незаконне затримання не є предметом оскарження під час досудового розслідування, тому сторона захисту позбавлена можливості звернутися до слідчого судді зі скаргою на незаконність затримання у зв'язку із недосконалістю нормативної конструкції ст. 303 КПК України. На практиці способом подолання цієї законодавчої прогалини є ініціювання стороною захисту перевірки законності затримання шляхом подання скарги у порядку ст. 206 КПК України, яка визначає загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини. Така скарга може бути розглянута як в окремому судовому засіданні, так і безпосередньо при розгляді слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про застосування до підозрюваного запобіжного заходу. Втім вивчення судової практики свідчить, що слідчі судді доволі часто відмовляють у відкритті провадження за скаргами на незаконні затримання, оскільки вони не є предметом оскарження на стадії досудового розслідування [1]. Однак, слід наголосити на помилковості даного підходу, оскільки в такому разі особа фактично позбавляється права на оскарження затримання під час досудового розслідування. Ігнорування права сторони захисту на оскарження затримання призводить до позбавлення затриманої особи ефективного захисту її права на свободу та особисту недоторканність. Тому слід визнати правильною практику тих суддів, які розглядають у порядку ст. 206 КПК України скарги сторони захисту на незаконне затримання особи.

У переважній більшості сторона захисту ініціює питання щодо перевірки законності затримання безпосередньо під час розгляду клопотання слідчого, прокурора про застосування до підозрюваного запобіжного заходу. Законом не передбачено обов'язку слідчого, прокурора обґрунтовувати у клопотанні про застосування запобі-

жного заходу існування підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді чи відсутність зволікання у доставленні особи до суду. Водночас системне тлумачення норм КПК України, які передбачають підстави та порядок затримання та тримання під вартою, дозволяє дійти висновку про те, що предметом кожного судового розгляду щодо застосування запобіжного заходу має бути питання законності затримання особи (якщо вона була затримана) та своєчасності її доставлення до суду незалежно від ініціювання затриманою особою перевірки правомірності її затримання. Тобто слідчий суддя має обов'язково здійснювати таку перевірку з метою дотримання прав затриманої особи, оскільки вона може не скористатися правом на оскарження з різних причин (правової необізнаності, інших суб'єктивних чинників).

Поширеною є практика, коли слідчі судді відмовляють у задоволенні скарги сторони захисту на визнання затримання незаконним, аргументуючи свою позицію існуванням законної підстави для тримання особи під вартою [2]. І навпаки, якщо застосовують до підозрюваного запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, відмовляють у задоволенні скарги на незаконне затримання, мотивуючи тим, що слідчий суддя вирішує питання про дотримання прав особи, *яка знаходиться під вартою* та не має повноважень його розглядати щодо особи, яка під вартою не перебуває [3]. Втім така судова практика не відповідає правовим позиціям ЄСПЛ, який у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу на необхідності дотримання міжнародного стандарту щодо перевірки законності затримання без зволікань. Так, у рішенні у справі «Малик проти України» від 29 січня 2015 р. ЄСПЛ констатував, що заявник подав скаргу наступного дня після його затримання, вказавши підстави, через які його затримання слід було визнати незаконними. Проте, розглядаючи питання щодо застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, суд не розглянув скаргу на незаконність затримання. ЄСПЛ зазначив, що не вбачає жодних виправдань нерозгляду скарги заявника того дня. Більше того, коли заявника звільнили, його скаргу все ще не було розглянуто. Таким чином, ЄСПЛ зауважив, що спосіб, у який національні суди розглядали скаргу заявника щодо законності його затримання та тримання під вартою, не відповідав вимозі п. 4 ст. 5 КЗПЛ щодо розгляду «без зволікання» [4].

Тобто, оскільки до повноважень слідчого судді належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, він зобов'язаний розглянути скаргу сторони захисту на незаконність затримання незалежно від існування рішення компетентного суду про застосування запобіжного заходу або звільнення особи з-під варти. В іншому випадку такі скарги залишаються поза межами судового контролю, що є підґрунтям до продовження порушень у цій сфері.

Законом не визначено, як має діяти слідчий суддя у разі визнання затримання незаконним та наявності підстав для застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Втім, підстави затримання та підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є різними та не пов'язані між собою. У цьому контексті ілюстративним є підхід слідчого судді Дніпровського суду м. Києва, викладений у резолютивній частині ухвали: «Скаргу захисника Особа_4 про незаконне затримання та звільнення особи із-під варти – задовольнити. Звільнити підозрюваного Особа_4, з-під варти в залі суду. Клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 115 КК України відносно підозрюваного Особа_4 – задовольнити. Застосувати до Особа_4, запобіжний захід у виді тримання під вартою, взявши його під варту в залі суду» [5]. Тобто позиція суду, який розгля-

нув скаргу підозрюваного щодо його незаконного затримання, дає зрозуміти, що незважаючи на застосування запобіжного заходу, його скарга перевірена, і порушення його прав не залишилося поза увагою держави. Вбачається, що така практика є оптимальним варіантом вирішення ситуацій, коли слідчий суддя визнає затримання незаконним та звільняє особу з-під варти до моменту вирішення клопотання про застосування запобіжного заходу. В іншому випадку тримання особи під вартою під час розгляду такого клопотання можна вважати свавільним затриманням, отже, порушенням ч. 4 ст. 5 КЗПЛ.

Скарга на незаконне затримання може бути розглянута в окремому судовому засіданні, проте КПК України не визначає протягом якого строку з моменту її надходження. На практиці слідчі судді розглядають такі скарги переважно в день їх надходження або на наступний день після їх подання. Орієнтуючись на міжнародний стандарт встановлення законності затримання «без зволікань», перевірка законності затримання має відбуватися у мінімальних часових межах з метою ефективного захисту права особи на свободу та особисту недоторканність. Втім доволі поширеними на практиці є випадки, коли затримана особа подає таку скаргу, а потім подає заяву про залишення скарги без розгляду. У таких ситуаціях слідчі судді переважно залишають скарги на незаконне затримання без розгляду. Проте така практика є суперечливою, оскільки засобами судового контролю слідчий суддя має перевірити підстави відмови особи від власної заяви. Оскільки особа, перебуваючи під вартою, може мати різні, не завжди об'єктивні підстави для відмови від такої заяви.

Отже, механізм оскарження незаконного затримання під час досудового розслідування має бути чітким і досконалим, що дозволить своєчасно здійснювати захист фундаментального конституційного права особи на свободу та особисту недоторканність.

Список використаних джерел:

1. Ухвала слідчого судді Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 14 грудня 2017 р. № 686/25116/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71099560>.
2. Ухвала слідчого судді Скадовського районного суду Херсонської області від 02 лютого 2018 р. № 663/216/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71975796>.
3. Ухвала слідчого судді Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 24 листопада 2016 р. № 200/20087/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63841960>.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Малик проти України» від 29 січня 2015 р. (заява № 37198/10). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a61.
5. Ухвала слідчого судді Дніпровського районного суду м. Києва від 06 лютого 2018 р. № 755/1910/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72021191>.

**Міжнародні юридичні науково-практичні конференції
«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»**

LEGAL ACTIVITY

**«ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ІНСТИТУТІВ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ»**

**Збірник матеріалів Міжнародної юридичної
науково-практичної конференції**

**Матеріали І Всеукраїнських наукових читань
пам'яті академіка С. Дністрянського
«ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА
РЕСПУБЛІКА – П'ЄСМОНТ УКРАЇНСЬКОГО
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ»**

**Тези наукових доповідей
(19 квітня 2018 року)
www.LegalActivity.com.ua**

**Україна
Київ–2018**

УДК 340.11
ББК 67.9(4Укр)
ТЗЗ

ТЗЗ Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 19 квітня 2018 року. Матеріали I Всеукраїнських наукових читань пам'яті академіка С. Дністрянського, м. Тернопіль, 13-14 квітня 2018 року. Тези наукових доповідей. Київ-Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2018. 297 с.

ISBN 978-966-654-488-2

У збірник увійшли тези наукових доповідей з актуальних проблем юриспруденції, які оприлюднені 19 квітня 2018 року на Інтернет-сторінках сайту www.LegalActivity.com.ua та матеріали I Всеукраїнських наукових читань пам'яті академіка С. Дністрянського «Західноукраїнська Народна Республіка – П'ємонт українського державотворення», що відбувся у м. Тернополі 13-14 квітня 2018 року.

Усі опубліковані матеріали конференції внесені до наукометричної бази Science Index (ліцензійний договір №543-09/2013).

Збірник буде корисним і цікавим для наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та наукових установ, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня, студентів юридичного спрямування, юристів, адвокатів, правозахисників, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, інших осіб.

У збірнику максимально точно збережено орфографію, пунктуацію та стилістику авторських текстів, які були надані учасниками конференції.

Організаційний комітет Міжнародної юридичної науково-практичної Інтернет-конференції не завжди поділяє думки учасників конференції.

Повну відповідальність за зміст тез доповідей, достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ББК 67.9(4Укр)

ISBN 978-966-654-488-2

Усі права захищені. За будь-якого використання матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

© Колектив авторів, 2018

© МЮНПК «Актуальна юриспруденція», 2018

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових учень. Філософія права

Вадімов Артем Павлович (м. Харків)

Можливості ефективного використання досягнень правових систем провідних країн світу10

Гнатів Михайло Володимирович (м. Тернопіль)

Політико-правові погляди Дмитра Вітовського13

Горбачов Василь Павлович (м. Дніпро)

Прокурорський нагляд за законністю відмови в порушенні формального дізнання по державних злочинах у Російській імперії16

Гуменяк Віра Олександрівна (м. Харків)

Суб'єкти законотворчої діяльності на теренах України у 1917–1921 рр.19

Кіндюк Борис Володимирович (м. Тернопіль)

Реалізація концепції сталого розвитку в юриспруденції23

Кучер Анна Миколаївна (м. Тернопіль)

Вища рада правосуддя як оновлений вищий орган суддівського самоврядування25

Патлачук Олександр Васильович (м. Краматорськ)

Компаративний аналіз юридичної техніки лісового законодавства України28

Підвінська Іванна Віталіївна (м. Тернопіль)

Юридична діяльність: поняття, структура, цінність31

Сахно Інна Юріївна (м. Київ)

Мадридська система реєстрації торговельної марки34

Юшкевич Олена Геннадіївна (м. Харків)

Громадськість: визначення у чинному законодавстві36

СЕКЦІЯ 2.

Конституційне право. Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. Міжнародне публічне право

Александров Михайло Євгенович (м. Київ)

Державний контроль і нагляд за безпекою промислової продукції в Україні38

<i>Белей Олександр Володимирович (м. Харків)</i>	
Роль та місце Конституційного Суду України у механізмі державної влади	42
<i>Белінська Ярослава Юрїївна (м. Київ)</i>	
Взаємодія господарських судів з органами публічної влади та громадськістю: сутність та зміст основних категорій	44
<i>Захарченко Дар'я Миколаївна (м. Хмельницький)</i>	
Корупційні ризики в діяльності державних службовців	46
<i>Зливко Станіслав Володимирович (м. Чернігів)</i>	
Деякі питання щодо реалізації концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України	48
<i>Мартинова Анна Сергїївна (м. Харків)</i>	
Особливість ПДВ в Україні – реалії сьогодення	50
<i>Марченко Віктор Борисович (м. Київ)</i>	
Європейські орієнтири нагляду у сфері електронного цифрового підпису	52
<i>Рогач Лариса Іванівна (м. Київ)</i>	
Сутність та складові категорії «адміністративно-правова охорона господарських відносин»	54
<i>Ткачук Наталія Іванівна (м. Київ)</i>	
Роль міжнародно-правових та конституційно-правових гарантій в реалізації інформаційних прав особи	56
<i>Хом'юк Сергій Володимирович (м. Тернопіль)</i>	
Акт злуки УНР і ЗУНР як спроба політико-правового об'єднання України	58
<i>Якименко Дмитро Іванович (м. Київ)</i>	
Сучасний погляд на правове поняття «професійна таємниця»	61

СЕКЦІЯ 3.

**Цивільне право і цивільний процес. Сімейне право.
Трудове право. Право соціального забезпечення.
Міжнародне приватне право**

<i>Аксютіна Анастасія Володимирівна (м. Дніпро)</i>	
Поняття «продюсер» у цивільному законодавстві	63
<i>Біленко Віталій Ігорович (м. Київ)</i>	
Особливості укладання договорів щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій	66

<i>Булат Наталія Миколаївна (м. Одеса)</i>	
Поняття доменного імені як об'єкта права інтелектуальної власності	69
<i>Zeniv Mariia (Krakow, Poland)</i>	
The Lugano II Convention – prospects for Ukraine	72
<i>Останчук Владислав Ігорович (м. Київ)</i>	
Проблеми визначення розміру відшкодування за завдану моральну шкоду	75
<i>Скрипник Руслан Вячеславович (м. Дніпро)</i>	
Сутність та зміст цивільно-правової відповідальності	77

СЕКЦІЯ 4.

Господарське право і господарсько-процесуальне право.

Земельне право. Аграрне право. Екологічне право.

Природоресурсне право

<i>Аксютина Анастасія Владимировна (г. Днепр)</i>	
Аналіз предоставлення продюсерських услуг в Україні	79
<i>Ксендзова Анастасія Вікторівна (м. Київ)</i>	
Оновлена процедура державної реєстрації суб'єктів господарювання	81
<i>Літошенко Олена Святославівна (м. Київ)</i>	
Предмет аграрного права як комплексної галузі права	85

СЕКЦІЯ 5.

Кримінальне право і кримінальний процес.

Кримінологія та криміналістика.

Кримінально-виконавче право. Судова експертиза

<i>Білоус Василь Васильович (м. Харків)</i>	
Перспективи впровадження наочно-образної форми фіксування доказової інформації у діяльність АРМА	88
<i>Брынза Сергей Михайлович,</i>	
<i>Стати Виталий Анатольевич (г. Кишинев, Молдова)</i>	
Уголовная ответственность за диверсию: сравнительный анализ законодательства Украины и Республики Молдова	93
<i>Громова Марина Євгенівна (м. Київ)</i>	
«Розумний сумнів» як критерій застосування презумпції невинуватості	102

<i>Гусейнова Кёнуль Эльман гызы, Алиева Багдагюль Сияфар гызы (г. Баку, Азербайджан)</i>	
Некоторые вопросы функции обвинения (уголовного преследования) в уголовном судопроизводстве Азербайджанской Республики	105
<i>Ковінько Наталія Миколаївна (м. Харків)</i>	
Судово-лінгвістична експертиза усного мовлення: практичний аспект	107
<i>Мищенко Олексій Васильович (м. Київ)</i>	
Держава як суб'єкт злочину, передбаченого ст. 258-3 КК України	111
<i>Неводнича Лариса Олександрівна (м. Київ)</i>	
Підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи: проблеми законодавчого регулювання	114
<i>Опанасенко Віталій Ігорович (м. Київ)</i>	
Шляхи вдосконалення Кримінального кодексу України в частині відповідальності за фальсифікацію доказів	120
<i>Тищенко Ольга Ігорівна (м. Харків)</i>	
Проблеми оскарження затримання під час досудового розслідування	123
<i>Фархадова Ельміра Шарабаддін кизи (м. Харків)</i>	
До питання визначення допустимих меж застосування примусу при затриманні	126

СЕКЦІЯ 6.

I Всеукраїнські наукові читання

пам'яті академіка С. Дністрянського

«Західноукраїнська Народна Республіка – П'ємонт українського державотворення» (13-14 квітня 2018 р.)

<i>Хронологія подій</i>	129
<i>Лист проф. М. Кельмана до оргкомітету I Всеукраїнських наукових читань пам'яті академіка С. Дністрянського</i>	134
<i>Стаття «До юридичної методології» доктора Станіслава Дністрянського, професора Українського Університету у Празі</i>	141
<i>Байк Оксана Іванівна (м. Львів)</i>	
Розвідки про податки для населення у період Української революції (1917-1921 рр.)	148
<i>Баран Анжеліка Володимирівна (м. Тернопіль)</i>	
Щодо питання внеску С. Дністрянського у розвиток теоретичної юриспруденції	157